

Результаты проведённого исследования частично помещены в «Словарь поэтонимов художественной прозы М. Матиос».

Ключевые слова: поэтоним, сравнение, сравнительная модальность, синтаксическая конструкция, компаративная семантика.

N. M. Berber,
*Odessa National Medical University,
Social Sciences Department*

SYNTACTIC CONSTRUCTIONS OF COMPARATIVE MODALITY WITH THE POETONYM COMPONENT IN POSTMODER DISCOURSE BY MARIA MATIOS

The article explores the structural varieties of syntactic constructions of comparative modality with the poetonym component in the postmodern prose of Maria Matios, the specificity of their functioning in artistic discourse. The leading methods are the context-interpretation method of linguistic analysis. It is proved that the use of methods of affective syntax enhances the expressive potential of the poetonym, promotes the realization of their occasional connotative meaning. It is demonstrated that the syntactic constructions of comparative modality in the prose of the non-classical paradigm function as an element of the language game and representatives of the author's picture of the writer's world. We consider the complex study of the syntactical means of the expressiveness of the poetonyms in the artistic speech of M. Matios to be promising. The results of the research carried out are partially placed in the Dictionary of Poetonyms of Artistic Prose by M. Matios.

Key words: poetonym, comparison, comparative modality, syntactic construction, comparative semantics.

УДК 410+417+4Укр.

Е.В. Боева,
*канд. філол. наук, доц.,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур*

ОНІМИ СВІТОВОГО КУЛЬТУРНОГО КОЛА У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ М. ЗЕРОВА

Статтю присвячено дослідженню функційних особливостей онімів, що номінують реалії світової історії та культури у поетичному дискурсі видатного українського поета-неокласика М. Зерова. Встановлено конотативне наповнення антропонімів та топонімів у контексті сонетів українського поета, способи їхньої участі у створенні художнього цілого – поетичного циклу. З'ясовано, що власні назви мають широкий функційний діапазон, завдяки їхній інформативності короткий поетичний текст набує семантичної місткості.

Ключові слова: онім, художній текст, антропонім, топонім, хронотоп, власна назва, оніми «культурного кола».

Функціонування власних назв (ВН) у художньому творі є вже традиційним предметом ономастичних зацікавлень. Необхідність розробляти цей напрямок лінгвістики визначається тим, що в художньому творі оніми стають одним із засобів художньо-стильового осмислення персонажів. На думку Ю. О. Карпенка, без аналізу ВН «справжнє розуміння тексту, його глибинних, підтекстових змістових шарів, просто неможливе. Власні назви в тексті дають неоціненну інформацію для інтерпретації цього тексту, нерідко й таку, що іншими способами в ньому не виражена» [4, с.69].

Отже, вивчення мови художньої літератури неможливе без дослідження ВН. Вивчення онімів у тексті художнього твору є значущим і **актуальним** у сучасній лінгвістиці, про що свідчить значна кількість досліджень структурної організації ономастичного простору, стилістичних функцій онімів, їх асоціативних зв'язків, співвіднесених з реалізацією конкретного образу, авторською позицією, задумом твору. Дослідники вважають, що пропріальні назви у художньому тексті (ХТ) слід вивчати в їх зв'язках із цілісною образною структурою тексту [3, с. 6]. Як зазначає І. Кочан, «вибір імені для літературного героя не буває випадковим: письменник вкладає в нього певну оцінку, характеристику, тобто використовує власні імена як додатковий художній засіб для вираження ідейно-естетичного задуму» [5, с. 24].

В представленій статті, що продовжує цикл публікацій автора з проблем української літературної ономастики, подається аналіз функціональних особливостей ВН у поезіях видатного українського поета-неокласика Миколи Зерова, ономастичний простір творів якого дослідники розглядали лише спорадично (А. А. Калетнік, О. В. Коваль, М. В. Кудряшова). На нашу думку, подібне дослідження є необхідним для подальшого розвитку теорії та практики української літературної ономастики.

Микола Зеров був визначним літературознавцем пореволюційної України, блискучим і відважним критиком та полемістом. Він відомий як першорядний майстер сонетної форми і незрівнянний перекладач античної поезії.

Поетичний світ митця насичений культурологічною інформацією. Виразниками її стають, зокрема, ВН, що презентують українське та світове культурне коло. Саме такі прагматично скеровані ВН стали **предметом** нашого дослідження. Про важливість ВН у поетичному дискурсі М.Зерова свідчить насиченість його творів пропріальною лексикою. Серед 83 віршів, вміщених на с. 22-70 першого тому [2], 63 містять оніми чи / і відонімні прикметники.

Метою роботи є дослідження функціонально-стилістичних особливостей ВН, зокрема, антропонімів та топонімів у поезіях М. Зерова, визначення їх комунікативно-прагматичної скерованості. Зазначимо, що поезії М. Зерова містять багатий ономастичний матеріал, що є свідченням незвичайної обдарованості, високої інтелектуальності, різносторонньої обізнаності цього митця. Низка поезій М. Зерова присвячена опису культурних та історичних явищ України і не тільки. Часто у цих творах використовуються антропоніми та топоніми, завдяки інформативності яких короткий поетичний текст набуває семантичної місткості. Як змістотворчий компонент ХТ, вони набувають нових конотацій, символізуються, стають важливим засобом емоційно-образного розгортання ХТ.

За нашими спостереженнями, характерною рисою культурологічно насиченої поезії М. Зерова є численні апеляції до культурних реалій, зокрема до відомих літературних текстів. Маркерами цих літературних текстів виступають, як правило, оніми.

Наприклад, М. Зеров виразно характеризує тематику творчості відомого американського письменника завдяки яскравим та продумано дібраним деталям у вірші

«Життя на **Міссісіпі**» з підзаголовком «**Марк Твен**»: «*Безвусі борода, штани картаті, / Глибока, бистра і мутна ріка / І лоцманів фантазія легка / Про чудеса на кожнім перекаті. / А байки, байки! Яку нашим штаті / Вела війну плантаторська рука, / Як позбулася міста чернь міська, / Як злочин в злій подвоївся розплаті*» [2, с.52]. Зазначимо, що при цьому предмет зображення – творчість Марка Твена на фоні місць, описаних у його романах та оповіданнях – означений тільки двома ВН: антропонімом *Марк Твен* та гідронімом *Міссісіпі*; до того ж ужиті вони не в самому тексті вірша, а в його заголовку та підзаголовку.

У циклі поезій «Мотиви Одиссеї» представлено оніми «античного кола» – антропоніми й топоніми, пов'язані з подіями, зображеними у славетній поемі Гомера. У кожному сонеті з цього циклу онімів небагато (від 2 до 4), проте вони стають важливими маркерами античного (давньогрецького) хронотопу: вказують на час і місце зображуваних подій (наприклад, *Троя, Одиссей, Посейдон, Поліфем* та інші). Сонет «*Вергілій*» більшою мірою насичений пропріальною лексикою: окрім антропоніма, винесеного у заголовок, у тексті вірша згадано ще три оніми, кожен з яких несе для культурно обізнаного читача важливу енциклопедичну інформацію: «*Мужик із Мантуї, повільний і смаглявий, / З дитинства ніжного колисаний селом, / Звеличив кий, і плуг, і мідяний шолом, / І знявся до вершин нечуваної слави. <...> / Той час минув – і Рим, і цезарів діла / Рука історії до трун поволокла, / Де сплять усіх часів ілюзії й корони. / Та він живе, і дзвін гучних його поем / Донині сниться нам риданнями Дідони, / Бряжчанням панцирів і сплесками трирем*» [2, с.60-61]. Оніми в зазначеному сонеті чітко й однозначно окреслюють час і простір зображуваного – античний Рим; більше того, завдяки вказівці на місце походження поета (із *Мантуї*) відбувається територіальна конкретизація. Ім'я карфагенської цариці *Дідони*, героїні поеми Вергілія «Енеїда», теж не випадкове у тексті сонета: епізод безмежного горя та смерті Дідони, яку покинув Еней, належить до найяскравіших у поемі Вергілія.

У вірші «*Овідій*», присвяченому іншому славетному поетові античної культури, так само винесено у заголовок іменування зображеної особи. В самому тексті використано лише два оніми: на початку – прізвисько Овідія *Назон*, а наприкінці – гідронім *Дунай*, що лише приблизно окреслює територію, куди було вислано опального римського поета (як відомо, Овідій відбував заслання на узбережжі Чорного моря, яке на сьогодні входить до складу Румунії). Між цими двома онімами знаходяться численні та яскраві деталі, що змальовують життя Овідія у засланні та його внутрішній стан: «*Братерство давніх днів, розкішне любе гроно! / Озвися ти хоч раз до вигнання Назона, / Старого, кволого, забутого всіма / В краю, де цілий рік негода, та зима. / Та моря тужний рев, та варвари довола... / Убогий, дикий край! Весною бруд і холод, / Улітку чорний степ: ні затишних гаїв, / Ні виноградників, ні золочених нив. / А там морози знов і небо в сивій ризі. / І от риплять вози, копита б'ють по кризі, / Вривається сармат, і все плюндрує вкрай, / І бранців лавами вигонить за Дунай*» [2, с. 81-82].

Згадка сарматів, кочових племен, що в античні часи жили в Північному Причорномор'ї, так само окреслює територіальний простір, де відбуваються події останнього періоду життя Овідія. Ще один вірш М. Зерова, присвячений Овідієві, – «Безсмертя». Йому передусє епіграф з О. Пушкіна: «*Утешься: не увял Овидиев венец*». У дванадцяти рядках згадано п'ять власних назв (ім'я Овідія, дві назви його творів, ім'я верховного правителя, котрий вислав Овідія на окраїну Римської держави, антична назва Чорного моря – *Понт* < Понт Евксінський), а також два етноніми – *сармат* і *гети* (хети). Отже, онімна насиченість зазначеного тексту є досить високою.

Інший персонаж – Гуллівер, герой всесвітньо відомих романів Джонатана Свіфта, в однойменному сонеті М.Зерова згадує епізод свого перебування в країні ліліпутів, коли ліліпути полонили сонного Гуллівера. Сонет набуває узагальненого змісту – страждання людини, яка знаходиться під владою нікчемних людців: *«Гуллівер фантазує: «Ви? Збагнути?/ Чи можете у тямку взяти ви, / Що горя мав я вище голови / Не в Бробдінгнегу, не в садах Лапути, – / В південних карлів, долею забутий, / Шептав я найпалкіші молитви: / Не так-бо люті тигри й леви, / Як дріб'язкові, мстиві ліліпути. / Щоб кожен волос брати як струну, / В'язать до наколів, плести страшну / Інтригу... Лагідно і так зухвало! / І як невдячність виявить таку? .. / Давно б для мене світло дня не сяло, / Коли б не дружня щирість Блефуску»* [2, с. 61-62].

Як бачимо з наведеного уривку, крім імені персонажа, у вірші вжито три літературних топоніми, придуманих Свіфтом. Це назви країни велетнів *Бробдінгнег* (місце дії другого роману Свіфта з гулліверівського циклу) та країни (острову) *Лапута* (з третього роману зазначеного циклу). Останній літературний топонім, згаданий у сонеті, – назва сусіднього з країною ліліпутів королівства, куди втік Гуллівер наприкінці першого роману. Цікаво, що дві ВН, ужиті поетом, мають форми, відмінні від загальноприйнятих: *Гуллівер* (з наголосом на другому складі) замість *Гуллівер* (з наголошеним останнім складом) та *Блефуску* замість *Блефуску*. Імовірно, така акцентологічна зміна зумовлена пошуками ритму та рими.

Є у М. Зерова сонети, нав'язані сюжетами Святого письма – Євангелія («Саломея», «Чистий четвер» та «Страсна п'ятниця»). Так, у «Саломеї» згадано відомий епізод, що до нього неодноразово зверталися митці (наприклад, Оскар Уайльд), – смерть Іоанна Хрестителя, якого цар Ірод звелів стратити на вимогу своєї пасербиці Саломеї. Юна дівчина танцювала перед царем і захоплений цим танцем, він пообіцяв виконати будь-яке бажання Саломеї. І тоді на вимогу матері Саломея попросила дати їй голову Іоанна Хрестителя. У цьому сонеті М. Зерова знаходимо, як це притаманно ліричному твору, не зображення подій, а вираження ставлення до них ліричного героя. В 14 рядках ужито три антропоніми й один відтопонімний прикметник: *«Там левантійський місяць діє чари / І колихає в серці теплу кров, / Там диким цвітом процвіла любов, / І все в крові – шоломи і тіари./ А з водозбору віщуванням кари/ Гримлять громи нестриманих промов.../ Йоканаан!.. Не ясний шум дібров – / В його словах пустиня і пожари. / І Саломея!.. Ще дитя (дитя!), / А н'є страшне, отруєне пиття / І тільки меч і помсту накликає. / Душе моя! Тікай на корабель,/ Пливи туди, де серед білих скель/ Струнка, мов промінь, чиста Навсікая»* [2, с.59].

Два антропоніми – це іменування головних учасників трагічного епізоду: самого *Іоанна Хрестителя* (його ім'я наближене до архаїчного біблійного варіанту вимови *Йоханаан Йоканаан*) та *Саломеї*. Остання зображена двоїсто: з одного боку, майже дитяча наївність, з іншого – жахаюча жорстокість. Тому у тексті сонета з'являється ще одне жіноче ім'я, опозиційне Саломеї – *Струнка, мов промінь, чиста Навсікая*. Царівна Навсікая з «Одіссеї» Гомера уособлює в сонеті М. Зерова поетичність душі та дівочої вроди. Нарешті, відтопонімний прикметник (*levantійський місяць*) окреслює хронотоп (просторово-часову єдність) зображуваного: *Левант* – середньовічна назва Близького Сходу, особливо Сирії та Лівану [6, с.230]. Архаїчність топоніма містить інформацію про те, що зображувані події давно минули, а сам він локалізує події у просторі. Сонет «Чистий четвер» не містить жодного (!) оніма. А от у сонеті «Страсна п'ятниця» ліричний герой висвітлює власне ставлення до того, що відбулося після найтрагічнішої з євангельських подій – смерті Ісуса, використовуючи низку ВН: *«Благообразний муж з Арімафеї,/ Поважний радник, учень потайний,/ Господню плоть*

повив у пелени / І до гробниці положив своєї. / І от під чорне сонце *Іудеї* / Мене провадять невловимі сни, / Хвилює образів наплив рясний – / Смутний ексод святої епопеї./ Спустилась ніч на *Гефсіманський сад*, / Горби, і діл, і військовий наряд – / Все спить, все спить під синьою імлою» [2, с. 64-65].

Епіграф до сонета «Страсна п'ятниця» – *Благообразний Іосиф...* – взято з тексту Євангелія. Так само й опис-характеристика Іосифа, і основні його вчинки. Пор. текст Євангелія від Луки в перекладі Івана Огієнка (глава 23): «50. І ось муж на ім'я йому Йосип, що був радником синедріону, людина шанована і праведна, 51. Не приставав він до ради та чину їх, із Ариматеї, юдейського міста, що й сам сподівався Божого Царства, 52. цей прийшов до Пилата, і тіла Ісусового став просити». Отже, два оніми – антропонім *Іосиф* та топонім *Арімафея* – поет ужив услід за Святим письмом при описі героя зазначеного євангельського епізоду, а топонім *Іудея* яскраво окреслює хронотоп події. Додатковим свідченням того, що М. Зеров використав саме Євангеліє від Луки, є не тільки епітет – характеристика Іосифа, а й введення до тексту сонета топоніма *Іудея*. Адже в цитованому євангельському тексті вжито прикметник від цього топоніма. І, нарешті, відомий Євангельський топонім *Гефсіманський сад* (місце, де Ісус провів у молитві останню ніч перед смертю) так само окреслює топос, у якому відбулася подія.

За нашими спостереженнями, у поезіях М. Зерова оніми, що входять до складу певного ХТ, як правило, належать до одного кола – часового, просторового та / чи культурного. Наприклад, у сонеті «Куліш» більшість онімів – це ВН, пов'язані з колом української літератури (*Куліш*, *Тарас*, *Костомара*, *Грабовський*, *Плетньов*) чи життям Пантелеймона Куліша (наприклад, *Мотронівка* – хутір П.Куліша під Борзною). У вірші «Розмова на пароплаві» із циклу «Дніпро» вживається назва Дніпра та оніми, так чи інакше пов'язані з історичним минулим України – козаками Запорозької Січі. У сонеті «Олександрія» вжито 8 онімів античного кола (зокрема, назва античного міста *Олександрія*, згадана двічі; беотійська гора *Гелікон* та узгір'я *Піерія* під Олімпом, де жили музи; *Атени* =Афіни, антична поетеса *Сапфо* та ін.). У «Гуллівері» вжито літературні оніми з романів Свіфта, у «Князі Ігорі» – оніми, вжиті у «Слові о полку Ігоревім», у «Страсній п'ятниці» – оніми євангельського кола. Сонет «Святослав на порогах» із циклу «Дніпро» містить 5 топонімів та двічі повторений антропонім – ім'я київського князя Святослава, сина князя Ігоря та княгині Ольги: «*Варуфорос? Геландрі? Змеженілий, / Липневі води котить Вулніпраг. / А князь стоїть, невитертий варяг – / Веде свої на північ монок сили. / Та сам полинув би що тільки сили / Під Доростолом свій поставить стяг:/ Він народивсь для бою і звитяг... / Що Київ? Мати? Досвід посивілий? <...> / Хто в далеч рвався, головою ліг, / І з черепа п'яного Святослава / П'є вже вино тверезий печеніг*» [2, с. 35].

Всі оніми, що вжиті у даному сонеті, є інформаційно важливими. Топоніми *Варуфорос*, *Геландрі*, *Вулніпраг* виконують роль маркерів хронотопу: вони його окреслюють, вказуючи тим самим на місце й час дії. Топонім *Доростол* пов'язаний з інформацією про одну з важливих подій у житті князя Святослава: князь разом зі своєю дружиною рушив на Дунай і під містом Доростолом розбив болгарське військо [1, с.25]. Сьогодні це місто на північному сході Болгарії називається *Сілістра*, проте давня його назва *Durosturum* латинського походження: *Durus* – «міцний» та *turum* – «фортеця» [6, с. 382].

Але в деяких поезіях митець використовує прийом цілеспрямованого вживання онімів, що належать до різних часо-просторових та/або культурних кіл. Наприклад, у «Саломеї» використане усвідомлене «зіткнення» онімів біблійного (євангельського) кола та протиставленої їм ВН античного кола (*Навсікая*), що у контексті сприймається

як антитеза до оніма *Саломея*. В насиченому іронічно-сумними інтонаціями сонеті «Nature-Morte» протиставлені оніми біблійного кола (два антропоніми та відантропонімний прикметник у першій частині) та оніми «марксистського» кола (в останніх шести рядках – два прізвиська, двічі повторювані): «Я знаю край: скоропостижні арки/ І над дорогою старий жидівський дім. / Поріддя *Ноеве*, там *Хам* і *Сим*/ Знов поєднались без розмов і сварки. / Там грабівник і безсоромний мім / Беруть на жеребок шапки й чумарки./ А над вертепищем *Маркс* і *Лассаль*.../ В очах у *Маркса* залягла печаль,/ Шляхетне серце тягота притисла: / – *Лассалю!* Та невже в одвіті ми/ За ці брудні й понівечені крісла,/ За ці лихі й подерті килими!» [2, с. 63].

Проте використання онімів різних культурних кіл в одному тексті може використовуватись також для підкреслення гармонійного зв'язку між цими колами. Саме таку роль виконує, наприклад, використання у сонеті «Данте» оніма античного культурного кола *Вергілій* та імен італійських поетів *Данте* та *Петрарки* [2, с. 66].

У низці поетичних творів М. Зерова («Данте», «Життя на Міссісіпі», «Вергілій» «Овідій», «Безсмертя», «Гулівер», «Саломея», «Страсна п'ятниця» та інших) спостерігаються досить чіткі закономірності розташування ВН у короткому поетичному тексті. По-перше, це винесення оніма у заголовок і / чи у перший (в крайньому випадку другий) рядок. По-друге, це винесення ВН на кінець твору. Розташування останнього з ужитих у творі онімів варіюється. Це може бути абсолютний кінець поетичного тексту («Овідій», «Гулівер», «Саломея»), передостанній його рядок («Вергілій») чи остання / передостання строфа («Безсмертя», «Страсна п'ятниця»). Проте в усіх зазначених випадках ВН тяжіють до початку та до кінця поетичного твору. Аналогічну картину спостерігаємо також у сонетах «Куліш», «Святослав на порогах» та «Розмова на пароплаві».

Припускаємо, що розташування в абсолютному початку чи в кінці тексту актуалізує ВН у художньому творі. До того ж розташування оніма на початку тексту дає змогу одразу номінувати зображуваний об'єкт, а прикінцеве розташування дозволяє використати ВН як засіб і джерело оригінальної рими.

Для правильної інтерпретації тексту, де вжито пропріальну назву, читач повинен знати, з яким об'єктом пов'язана ця назва, та бути ознайомленим з найважливішими властивостями зазначеного об'єкта. Так, вірш М. Зерова, спрямований до близького йому поета П. Филиповича, носить назву, що прямо вказує на адресата («П. П. Филиповичу»), та містить низку онімів, правильне розуміння яких вимагає від читача певного культурного багажу та знання літературної дійсності: «Я заздрю вам. Десятками поезій/ Рахуєте ви лірику свою, – / Йдете доріжкою *Максима* й *Лесі* / І стежите *парнаську* течію. / Йдете собі «*кастальськими* берегами», / Тонкі серпанки топчете ногами, / А музи вас чекають на шпильях,/ І збірник ваш росте, як на дріжджах» [2, с. 73]. У розмові «для втаємничених» досить згадки імен, щоб зрозуміти, про кого йдеться: Максим – це, звичайно ж, Максим Рильський, Леся – Леся Українка. Для розуміння відтопонімних прикметників (*парнаська* течія, *кастальські* береги) читач мусить знати, що Парнас – назва гірського масиву у Греції, де, за античними міфами, жили музи; а в переносному значенні Парнас – святилище поезії. Кастальське джерело (Касталія) – священне джерело навколо грецького міста Дельфи, в одній з ущелин Парнасу, присвячене Аполлону та музам; в переносному значенні – джерело поетичного натхнення.

Специфічної функції набувають деякі ВН, що стали в мові широко відомими завдяки відомості іменованих ними об'єктів. В деяких ситуаціях ці оніми можуть у мові чи мовленні набувати переносного значення. Вживання онімів з семантичними зрушеннями

надає поетичному тексту експресивності, а тому широко використовується у поезіях М. Зерова. У деяких випадках семантичне зрушення відбувається на рівні індивідуально-авторського мовлення. Так, назва відомого центру кінопромисловості 20 ст. *Голлівуд* може вживатися у мові зі значенням «кіно» / «американське кіно». У сонеті М. Зерова «Під Новий рік» у замальовці передсвяткового міста онім *Голлівуд* використано у контекстуальному значенні «кінотеатр», «кіноафіша»: «*Ишов додому, цукор ніс пайковий / І думав про гіркий щоденний труд... / Разком огнів світився Голлівуд. / У чарах новорічної обнови*» [2, с. 42].

Проте частіше ВН, що зазнали семантичного зрушення, отримали його на рівні мови, а не на рівні мовлення. Так, наприклад, назва арабського міста *Мекки*, де знаходиться всесвітньо відома святиня ісламського світу – храм Кааба, набула у мові переносного значення – «святиня», «місце поклоніння». Саме в такому значенні вжито топонім у поезії М. Зерова: «*Чарує всіх, манить здалека / Та поетична ваша Мекка*» [2, с. 73].

Іменування поеми Гомера «Одіссея» (утворене від імені її головного персонажа) набуло у мові переносного значення «довга і важка мандрівка, пригоди». Саме в такому загальноприйнятому значенні вживає цю лексему М. Зеров у роздумах про долю сонета як жанру: «*Нині на краю сумної одіссеї / Потрапив до моїх неситих рук*» [2, с. 78]. Про остаточний перехід біблїоніма до групи загальних назв, тобто про апелятивізацію, свідчить його написання.

Чарівний крилатий кінь *Пегас* був здавна відомий у грецькій міфології: він народився з крові Горгони Медузи, коли Персей відтяв їй голову. Пізніше, у 3 ст. до Р.Х., олександрійські поети створили легенду про Пегаса як коня поетів. Якось музи, покровительки наук та мистецтв, співали так гарно, що гора Гелікон, де вони жили, почала рости й доросла аж до неба. Тоді олімпійські боги наказали Пегасові повернути гору на землю. Кінь вдарив по горі копитом, втоптавши її в землю, а на місці удару забило джерело Гіппокрена, що мало чудесну властивість надихати поетів [7, с. 158]. Таким чином, **Пегас** став символом поезії та поетичного натхнення. Саме в такому значенні вживає цей онім М. Зеров у своїх роздумах про характерні, на його думку, особливості вітчизняної поезії: «*Яка ж гірка, о Господи, ця чаша, / Ця старосвітчина, цей дикий смак, / Ці мрійники без крил, якими так / Поезія прославилася наша! / Що не митець, то флегма і сіряк, / Що не поет – сентиментальна кваша... / О ні! Пегасові потрібна наша, / Щоб не загруз у твані неборак*» [2, с. 66]. І далі в сонеті поет пропонує своє бачення розвитку української поезії, згадуючи прізвища витончених французьких поетів 19 ст. та ВН *Парнаські гори*, яка набула переносного значення «світ поезії»: «*Класична пластика, і контур строгий, / І логіки залізна течія – / Оце твоя, поезіє, дорога. / Леконт де Ліль, Жозе Ередія, / Парнаських гір незахідне сузір'я / Зведуть тебе на справжні верхогір'я*» [2, с. 67].

Отже, чимало коротких поетичних творів М. Зерова мають підвищену насиченість онімами, що набувають широкого функціонального діапазону. Ці оніми найчастіше належать до одного просторово-часового та культурного кола, проте з експресивною метою поет може включати до одного тексту ВН, що належать до різних культурних просторів. Тоді ці простори в тексті поетичного твору зіставляються або протиставляються.

ВН, що представлені в поетичних творах М. Зерова, увібрали в себе віяння різних епох, вражають своєю поетичністю. Вони набувають узагальнено-символічного забарвлення, посідаючи провідну позицію у вербальному втіленні художньої концепції твору, у розв'язанні індивідуально-естетичних завдань, сприяють поглибленому

розумінню авторського задуму. Вважаємо, що різнобічна інтерпретація онімів у поезіях М. Зерова дає багатющий матеріал для укладання в майбутньому «Словника української літературної ономастики ХІХ-ХХ ст.», потреба в якому нині гостро відчувається, а також стане у нагоді при укладанні коментарів до видання творів письменника.

Література

1. *Аркас М.* Історія України-Русі / М. Аркас. – К.: Вища школа, 1991. – 456 с.
2. *Зеров М. К.* Твори: в 2 т. / М. К. Зеров. – К.: Дніпро, 1990. – Т.1: Поезії. Переклади. – 843 с.
3. *Зубов М. І.* Ім'я персонажа як елемент мовленнєво-образної структури художнього твору / М. І. Зубов // Літературна ономастика української та російської мов: взаємодія, взаємозв'язки. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 4–14.
4. *Карпенко Ю. О.* Мова топонімів – мова землі: онімізація тексту як художній засіб у романі Ліни Костенко «Берестечко» / Ю. О. Карпенко // Історико-літературний журнал. – Одеса, 2000. – №5. – С. 9–16.
5. *Кочан І.* Лінгвістичний аналіз тексту: [курс лекцій] / І. Кочан. – Львів: Світ, 1999. – 142 с.
6. *Никонов В. А.* Краткий топонимический словарь / В. А. Никонов. – М.: Мысль, 1966. – 208 с.
7. *Словник античної міфології* / [укладачі І. А. Козовик, О. Д. Пономарів]. – К.: Наукова думка, 1985. – 236 с.

References

1. Arkas, M. (1991), *History of Ukraine-Rus* [Istorija Ukrai'ny-Rusi], High school, Kiev, 456 p.
2. Zerov, M.K. (1990), *Works: in 2 vol.* [Tvory: v 2 t.], Dnipro, Kiev, vol. 1, 843 p.
3. Zybov, M.I. (1992), «*The name of the character as part of speech and structure-shaped work of art*» [«Im'ja personazha jak element movlennjevo-obraznoi' struktury hudozhn'ogo tvoruu»], *Literaturna onomastyka ukrai'ns'koi' ta rosij's'koi' mov: vzajemodija, vzajemozv'jazky*, NMK VO, Kiev, pp.4–14.
4. Karpenko, O.Yu. (2000), «*Language place names – it land: onimizatsiya text as an artistic tool in Lina Kostenko's novel "Berestechko"*» [«Mova toponimiv – mova zemli: onimizacija tekstu jak hudozhnij zasib u romani Liny Kostenko «Berestechko»»], *Istoryko-literaturnyj zhurnal*, Odessa, No. 5, pp. 9–16.
5. Kochan, I. (1999), *Linguistic analysis of the text [Lingvistychnyj analiz tekstu]*, *World, Lviv*, 142 p.
6. Nikonov, V.A. (1966), *A brief toponymic dictionary [Kratkij toponimicheskij slovar']*, Think, Moscow, 208 p.
7. Kozovyk, I.A., Ponomariv, O.D. (1985), *Dictionary of classical mythology [Slovyk antychnoi' mifologii']*, Scientific thought, Kiev, 236 p.

Э. В. Боева,

*ГУ «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,
кафедра украинской и зарубежной литературы*

ОНИМЫ ВСЕМИРНОГО КУЛЬТУРНОГО ДИАПАЗОНА В ПОЭТИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Н. ЗЕРОВА

Статья посвящена изучению функциональных особенностей онимов, которые номинируют реалии мировой истории и культуры в поэтическом дискурсе известного украинского поэта-неоклассика Н. Зерова. Охарактеризовано коннотативное и экспрессивное наполнение антропонимов и топонимов в контексте поэзий писателя, способы их участия в создании художественной целостности произведений. Определено, что имена собственные имеют широкий функциональный диапазон, благодаря их информативности короткий поэтический текст приобретает семантическую ёмкость.

Ключевые слова: оним, художественный текст, антропоним, топоним, хронотоп, собственное имя, онимы «культурного круга».

E. V. Boyeva,

*South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky,
Ukrainian and Foreign Literatures Department*

ONYMS OF THE WORLD CULTURAL DIAPASON IN THE POETIC WORKS OF N. ZEROV

The article is devoted to the study of the onyms' functional features that nominate the realities of world history and culture in the poetic discourse of the famous Ukrainian neo-classical poet M. Zerov. The connotative and expressive filling of anthroponyms and toponyms in the context of the writer's poetry, their part in creating artistic integrity of the works are characterized. It has been stated that onyms in the creative laboratory of the writer are the structural component that is transformed into a bright artistic device for expressing the author's ideological and aesthetic conception. It has been proved that proper names have a wide functional diapason; due to their informativeness short poetic text acquires a semantic capacity, and onyms act as distinctive identifiers. It has been stated that in the poetic discourse of N. Zerov, onyms, which are a part of a certain artistic text, as a rule, refer to the same circle – temporal, spatial, cultural. However, there are examples of purposeful "collision" of the proper names belonging to the different temporal or cultural circles that is caused by the individual and aesthetic tasks of the author. N. Zerov widely uses onyms with semantic violations that adds expressiveness to a poetic text.

Key words: onym, literary text, anthroponym, toponym, chronotope, proper name, onyms of the «cultural circle».